

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 28

Заснований в 1996 році

Рівне – 2004

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 28. — Рівне: РДГУ, 2004. — 132 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янциур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мігюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №9 від 30.04.2004 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 9.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2004

Ігрове завдання: Затушувати геометричні фігури, вирізати їх, скласти з них орнамент на рушниках, серветках, скатертinah (прямокутної, круглої, квадратної формax) так, щоб рушник був "весільний", серветка - "ранкова", скатертinah - "новорічна".

Вказівка: виконати вироби в крoлевeцькoму стилі.

Самостійна робота дітей. Перевірка та мотивована оцінка вихователем виконаних завдань. Оцінити колористичну і орнаментальну виразність їх творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1994. – 170 с.
2. Ковальов О.Є. Методика викладання декоративного мистецтва у початковій школі. – Суми: ВВП "Мрія – 1", ЛТД, 1997. – 204 с.
3. Народні ремесла в дитячому садку /Укл. Л.В.Калуська. – К.: Ранок, 2002. – 100 с.
4. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом витинанки: Методичні рекомендації /Укл. І.О.Ликова. – К.: ІСДО, 1995. – 70 с.
5. Сухорукова Г.В., Ступак О.В. Українські вишиванки. – К.: Грайлик, 1995. – 73 с.

Резюме. Бондарик М.В. Традиції родного краю. Стаття содержит методическe рекомендації по ознакомленню дошкoльникох с декоративно-прикладным искуством Сумской области.

Ключевые слова: народные мастера ткачества, родной край, занятия по аппликации, рисованию, плетению.

Summary. Bondarik M .Y. By the traditions of native land. The article deals with the methodical recommendations according the decorate-applied arts of teaching providing to the children of kinder-gardens in Sumy region.

Key words: a folk expert of weaving, native land, painting lesson, application lesson, wicking lesson.

Одержано редакцією 03.02.2004.

УДК: 372.41 Л.І. ІВАНОВА

АНАЛІТИКО – СИНТЕТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Резюме. В статті обґрунтовується необхідність організації аналітико-синтетичної діяльності молодших школярів на уроках читання в процесі вивчення літературного твору, розкривається психолого-педагогічний зміст кожного етапу.

Ніяка інша галузь знань не в силі розкрити так яскраво і образно внутрішній світ людини в його динаміці як художня література. Вплив літератури на розвиток особистості реалізується через її сприймання. У процесі читання художніх творів, як стверджує психолог Л. Виготський, йде не просто засвоєння прочитаного, а відбувається взаємодія об'єктивного змісту твору з власним досвідом людини, її уявленнями, поняттями і образами. В результаті такої роботи мозку виникають не просто знання, засвоєння прочитаного, а усвідомлення свого ставлення до твору мистецтва, тобто нові знання, які вивіщують людину в її розвитку [2].

Такий підхід до сприйняття і вивчення художнього твору як до двостороннього процесу вказує на існування складного діалектичного зв'язку між читанням літератури і розвитком особистості: з одного боку – література підіймає свідомість людини на нову сходинку, з іншої – тільки необхідний рівень розвитку може забезпечити повноцінне сприйняття художнього твору, може стати основою творчої переробки прочитаного.

Літературний твір – це завжди витвір **уяви**. Він є формою, способом вираження. Одна з його форм існування - образ, зворотний бік – уява. Образ – це матеріальний зміст, що міститься в уяві. Саме співвідношення "уява - образ" зумовлює багатозначність, властиву літературному творові. В уяві кожного читача створюється свій власний образ.

Асоціації, як невід'ємна частина літературного твору, доповнюють образ, так як актуалізують, подразнюють життєвий досвід школяра. В його уяві кожного разу заново відповідно до розвитку відтворюються картини, змальовані автором. І це в свою чергу збагачує уже реально існуючий досвід дитини.

Відтак, літературний твір надзвичайно багатогранний і складний, тому безпосередньо чуттєвого сприйняття і одного образного підходу не досить, щоб збагнути художній твір як явище мистецтва. Розуміння і глибоке осмислення матеріалу, що запам'ятовується, не можливе поза сферою **аналізу і синтезу**, порівняння та інших розумових операцій. Очевидно, образний і понятійний підходи під час поглибленої роботи над твором не заперечують один одного. Як ми зазначали, художній твір не містить в собі образи, а лише породжує їх у свідомості читача. Для того, щоб учні освоїли твір необхідно організувати конкретну діяльність, конкретні дії та операції з тим, щоб саме діти здійснювали таке осмислення під керівництвом учителя [4]. Аналіз художнього твору спрямований на те, щоб учні з'ясували послідовність розгортання письменником картин життя, вміли визначити основні епізоди і переказувати їх, встановлювати причинно-наслідкові та часові зв'язки між запланованими подіями, характеризувати літературного героя, його вчинки, висловлювання, своє ставлення

до нього.

У даній статті зробимо спробу обґрунтувати необхідність аналітико-синтетичної діяльності молодших школярів на уроках читання у процесі вивчення літературних творів і розкрити психолого-педагогічний зміст кожного її етапу.

Отже, сприймання художнього твору молодшими школярами на уроці доцільно організувати як **аналітико – синтетичну** діяльність: **аналітичну** -формування здатності розуміти твір, як систему образів, авторських характеристик, ідейно – тематичного змісту образних засобів, і як **синтетичну**, зумовлену виявленням свого ставлення, емоційної забарвленості сприйнятого.

Разом з тим, така необхідна і результативна, психологічно виправдана, діяльність не завжди знаходить місце у роботі вчителів на уроці читання. Однією з причин є особливості сприймання молодшими школярами художніх творів.

Однак, результати анкетування проведеного на базі міського колегіуму та міської гімназії, засвідчили, що є не менш важлива причина, яка утруднює і без того важкий шлях до мети: переважна більшість опитуваних учителів початкових класів не досить обізнані з проблемою **аналітико – синтетичної діяльності**, зокрема її змістом, різноманітністю форм аналізу літературного твору на уроках читання.

На питання: Чи здійснюєте ви аналітико – синтетичну діяльність на уроках читання? - вчителі відповіли однозначно „так”. Проте, відповідаючи на питання: Який зміст ви вкладаєте в аналітико – синтетичну діяльність? - 90 відсотків респондентів визначили його фрагментарно, розуміючи як аналіз, види роботи над опрацюванням твору. Типові відповіді: складання плану, добір заголовків, характеристика дійових осіб, робота над художніми засобами, визначення теми і головної думки твору тощо.

Визначаючи місце аналітико – синтетичної діяльності в структурі уроку читання, 60 відсотків вчителів назвали етап вивчення нової теми, 14 відсотків – мотивацію навчальної діяльності; 26 відсотків – узагальнюючу бесіду, підсумок уроку.

Разом з тим анкети засвідчили незнання вчителями початкових класів різноманітності видів **аналізу літературних творів** на уроках читання. На питання: *Які види аналізу літературних творів ви знаєте?* - учителі відповідали: – *складання картинного плану, простого плану; характеристика персонажів; робота над основною думкою твору, сюжетом, композицією, творчий переказ, твір за аналогією.*

Остання відповідь засвідчила незнання не тільки класифікації видів аналізу, а й чинних навчальних програм, 1-2 класи, 3-4 класи (2002, 2003 років), у яких чітко визначено зміст структурного, смислового, емоційно-образного аналізу.

Отже, йдеться не лише про недостатність певної психологічної, літературознавчої поінформованості учителя, але й до деякої міри незнання нових навчальних програм, зміст яких, реалізуючи змістові лінії Державного освітнього стандарту, передбачає **аналітико – синтетичну діяльність** школярів, введення до уроку читання літературознавчої пропедевтики [7].

Остання охоплює коло таких початкових літературознавчих понять, які можуть стати об'єктами аналізу літературного твору на уроці читання.

Так, у процесі читання творів, у школярів формуються найпростіші уявлення про сюжет і композицію твору (без уживання термінів), художній образ – персонаж в епічному творі та художній образ – у ліричному, про деякі особливості жанрів художніх творів, засоби художньої виразності, авторську позицію (ставлення автора до зображуваних подій, до персонажів), тему та основну думку твору.

Науковцями доведено: психофізіологічні можливості молодших школярів мають певні обмеження, що стоять на перешкоді засвоєння початкових літературних понять. Зазначена обставина деякою мірою обмежує, однак не заперечує доцільності введення літературознавчої пропедевтики, що є невід'ємною та необхідною умовою правильного розуміння художнього твору, його повноцінного сприймання учнями.

Таким чином, основою сприймання худ твору є його **аналіз**, у процесі якого відбувається чітке пропедевтичне усвідомлення головних літературознавчих понять: тема, ідея, жанр, композиція та інше. Однак повноцінне розуміння, як зазначалося раніше неможливе без цілісності вражень, первинного сприймання, тобто **первинного синтезу**.

Аналізу тексту передуює первинне цілісне, безпосереднє емоційне сприймання учнями твору.

На нашу думку, **первинний синтез**, у процесі сприймання твору є визначальним, йдеться про цілісне сприйняття тексту, яке, базуючись на особливостях дитячої психіки, інтелекту, мобілізуючи емоції учнів, розвиває високу культуру чуттєвого сприймання. Учитель наче провідник між твором і учнем. Саме від першого представлення твору педагогом залежить чи відбудеться зустріч дитини з автором, глибоке осмислення прочитаного. А це можливе за певних умов; перше: це – попередня домашня підготовка учителя, робота над конспектом майбутнього уроку, твором. Змістом її є уважне, неодноразове прочитування твору та усвідомлення ідеї, теми; розкриття мовних художніх засобів, розуміння авторського задуму; підготовка інформації про життя і творчий шлях автора; підбір словників; відпрацювання голосу, інтонації, темпу, складання партитури виразного читання.

Спрямування підготовчої роботи на уроці до читання, це, по-перше, – *емоційна* підготовка учнів (створення відповідного настрою, збудження почуттів). По-друге, *інформативно – змістова* (готує до сприймання саме цього твору): інформація про автора, розповідь–спогад, словникова робота у поєднанні з життєвим досвідом учнів, спостереженнями; використання краснорічного матеріалу. Зазначена діяльність характеризується активним залученням інтегративних видів мистецтва: слухання музики, розгляду відповідних

ілюстрацій і картин. По-третє, *технічна*: відпрацювання складних для читання слів і виразів, складних випадків наголошування тощо.

Отже, результативність роботи учителя залежить, насамперед, від обов'язкової і правильної підготовки до уроку, яка має включати в себе попередню роботу над твором і безпосередню роботу вчителя на уроці з учнями (до сприймання твору дітьми).

Читаючи твір, вчитель має передавати його мелодійність, вміння словесно малювати яскраві, живописні картини, виокремлюючи при цьому окремі слова та вирази, сповнені почуття ніжності, радості, суму. Учителю необхідно докласти багато зусиль, з тим, щоб його перше читання було справді виразним. Адже воно є: а) зразком виразності для учнів; б) першим показом зразка жанру; г) прикладом правильного поводження з книгою; д) запорукою адекватного розуміння змісту прослуханого. Зрештою, проведення етапу **первинного синтезу** потребує від учителя, застосування відповідних знань теорії та практики виразного читання, яке є мистецтвом складним і синтетичним: органічно вплітає і музику, і співи, і живопис і навіть елементи скульптурного зображення.

Разом з тим для ефективного цілісного сприймання важливо налаштувати самих учнів на слухання (читання) конкретного твору. З цією метою учитель організовує ґрунтовну підготовчу роботу до читання (слухання) літературного тексту з використанням довідкової, енциклопедичної літератури. Варто подати дітям відомості про автора: ознайомити із світоглядом, біографічними даними, з часом, на який припадає його життя і творчість. Такі дані полегшують розуміння твору дітьми.

Підготовча робота з учнем може проводитися у формі фронтальної бесіди – на основі спостережень з залученням досвіду дітей, з використанням різноманітної наочності (картин, слайдів, портретів письменників). Корисним є застосування інтегративних видів мистецтв – образотворчого мистецтва, музики.

Завершити етап **первинного синтезу** доцільно перевіркою рівня цілісного сприйняття твору учнями. Такий контроль здійснюється за багатьма варіантами: 1) вільних висловлювань щодо прослуханого, чи прочитаного самостійно; 2) за запитаннями: - Як ти почувався коли слухав кінцівку? Коли тобі було сумно, смішно, боязко?; 3) засобом створення діалогу з автором.

Критерієм успішного проведення етапу первинного синтезу є позитивні емоції учнів, задоволення від знайомства з твором, бажання прослухати, прочитати його ще раз.

Первинний синтез (цілісне сприймання тексту) – важливий, провідний в організації роботи над текстом, є підґрунтям для виникнення інтересу до твору, успішного проведення його **аналізу** – наступного етапу у складному процесі аналітико – синтетичної діяльності молодших школярів.

З огляду на це, варто розглянути сутність аналізу художнього твору, його основні прийоми. “Аналіз твору – умовне розчленування цілого на частини, метод дослідження окремих елементів змісту та форми художнього твору” [5].

При цьому потрібно мати на увазі що в дійсності ці елементи перебувають у нерозривному взаємозв'язку, взаємопроникненні та єдності, так як художній твір є цілісністю, сумою елементів, з яких він складається.

Тому у широкому значенні цього слова **аналіз** є поглибленням попередніх вражень на основі тексту, знань про художній твір як про ідейно – естетичну цінність. У вузькому розумінні слова аналіз – розчленування цілого на складові частини з метою проникнення у внутрішню суть твору, розгляд його окремих компонентів, з'ясування їх ролі безпосередньо у живому функціонуванні.

Аналіз художнього твору спрямований на те, щоб учні з'ясували послідовність розгортання письменником картин життя, вміння визначити основні епізоди і переказувати їх, встановлювати причинно-наслідкові та часові зв'язки між запланованими подіями, характеризувати літературного героя, його вчинки, висловлювання, своє ставлення до нього.

Основне завдання смислового і структурного аналізу художнього тексту - це сприймання художнього образу, усвідомлення художньої ідеї твору, науково-художнє розуміння смислових зв'язків, узагальнених висновків істотних ознак, понять, явищ. Ці завдання зумовлюють вибір засобів для їх розв'язання, тобто визначають обсяг необхідних літературознавчих знань, спрямованість спостережень за жанровою специфікою того чи іншого твору, найдоцільніші прийоми аналізу тексту. У процесі аналізу виховуються потрібні вміння й навички, без яких неможливо бути кваліфікованим читачем. Учні мають навчитися усвідомлювати ідейно-тематичне багатство твору, бачити вираження його ідеї у системі групування персонажів, в особливостях розвитку сюжету, в позасюжетних елементах, у своєрідності мови тощо, тобто підходити до художніх творів чи творчості письменника з позиції літературознавства. Зрозуміло, що читацькі вміння і навички, передбачені програмою, формуються в учнів поступово. Таким чином художній твір у кожному класі аналізується з різною глибиною.

Отже, аналіз літературного твору молодшим школярем має призвести до його глибокого розуміння, усвідомлення ідеї та сприяти свідомому виразному читанню. Важливим у навчанні дітей розуміти текст є вміння відповідати на запитання вчителя за його змістом, використовуючи рядки тексту. Саме вибіркоче читання має велике значення в процесі ідейно-тематичного аналізу твору. Система запитань зумовлена особливістю того чи іншого художнього твору, своєрідністю сприймання його дітьми. Найтипovішими помилками, які допускаються в школі є те, що учитель переважно орієнтує учнів на фабульно-сюжетний рівень сприймання, не виховуючи в них широкого підходу до художнього твору, як явища мистецтва [7].

Практична реалізація аналізу художнього твору здійснюється не лише за допомогою методів

викладання, різноманітних форм роботи, а й методичних прийомів, які можуть надавати одним і тим же методам індивідуального забарвлення. Прийоми аналізу твору ґрунтуються на методах наукового пізнання й зумовлюються специфікою навчального предмета. Справедливо зазначав Л.Виготський що, нерідко практикується в школі такий аналіз, коли те, що реалізує зміст, сприймається вже за сам зміст, тобто учні бачать лише текст твору, його поверхневий шар [2]. Отже, сучасне здійснення аналізу, враховуючи літературознавчі основи викладання, має не руйнувати природи твору, викликати емоційні реакції.

Що ж вважати допустимою мірою, критерієм такого аналізу? На нашу думку, це умови, за яких учитель прийомами аналізу не позбавляє свіжості і цілісності художнього сприймання. Сучасні педагоги та методисти досить скрупульозно підходять до вирішення такого питання, як прийоми роботи над художнім твором. Величезну їх кількість класифікують відповідно до методів навчання. В. Маранцман поділяє усі прийоми на дві групи: 1) що допомагають осягнути авторську позицію в літературному творі; 2) спрямовані на виявлення і активізацію співтворчості читача [6]. Використання останніх є за суттю є уже синтетичною дією, тобто вторинним синтезом. Як бачимо терміном **аналіз** твору позначають таке поняття, як сприймання, яке набагато ширше і є аналітико – синтетичним процесом, який включає: первинне розуміння, аналіз та повне відтворення тематичного змісту тексту, ідейного змісту, тобто вторинний синтез.

Разом з тим психологічними дослідженнями останніх десятиліть доведено, що у молодшому шкільному віці аналітична діяльність учнів недостатньо сформована. А тому педагоги мають вирішувати, у якій формі аналіз художнього твору буде доступним розумінню молодшого школяра, за яких умов аналіз твору не буде руйнувати його ідейно – естетичної цілісності та повноцінного сприймання.

Базуючись на дослідженнях у галузі літературознавства, результатах аналізу сучасних методичних посібників (Г.Беленький, О.Бандура, Є.Пасічник, Н.Волошина, Н. Скрипченко, М. Снежневська, В. Лесин, О. Пулинець та інші), враховуючи вікові особливості молодшого шкільного віку, спробуємо визначити зміст процесу аналізу художнього твору на уроках читання в початкових класах [1;4;5].

Отже, аналізувати зміст художнього твору - це значить розглядати і прояснювати тему та ідею, покладені до його основи. Однак при цьому необхідно бачити, яким чином ідейно – тематичний зміст втілений у образну форму автором, як саме оформлений, за допомогою яких засобів художньої форми виражений. На нашу думку, це – жанрові особливості твору, його композиційна структура, спосіб викладу, зображальні прийоми поетичної мови.

Інші об'єкти аналізу такі як сюжет, жанр, образ автора є не тільки доступними розумінню молодшого школяра і не суперечать емоційній природі сприймання художнього твору, а їх знання надає учням початкових класів значних можливостей для глибокого та усвідомленого пізнання літератури в цілому.

Зазначимо, що саме такий підхід до розгляду цієї проблеми дає змогу усвідомити необхідність засвоєння літературознавчих понять, що формує певні уміння та навички аналізу літературного твору і забезпечує його повноцінне сприймання .

Аналіз художнього твору обов'язково передбачає порівняння, зіставлення, узагальнення, тому неможливий і без **синтезу**. Вторинні синтетичні процеси зумовлені необхідністю привести у певну систему розрізнені знання учнів про художній твір, зробити висновки, узагальнення про ідейно – художню цінність твору, концепцію автора. Це активна творчо – пошукова синтетична діяльність молодших школярів на основі прочитаного.

Таким чином, повноцінна читацька діяльність молодших школярів – усвідомлення ідейно –художнього задуму твору, здатність отримувати естетичну насолоду залежить від ступеня оволодіння читачем прийомами **аналізу** своєрідності твору, форми у зв'язку зі змістом і неможлива без попереднього **цілісного сприймання та узагальненої творчості** на основі прочитаного.

Отже, аналітико – синтетична діяльність на уроці читання реалізується у процесі сприймання художнього твору, розглядається нами як *первинний синтез* (сприймання твору в цілому), ґрунтовий його *аналіз* та *вторинний синтез* (різноманітність форм проведення творчих робіт на основі прочитаного).

Зазначена вище діяльність є поступовим опосередкованим розумінням, яке охоплює різні розумові операції і має особистісне емоційне забарвлення .

Її організація на уроці читання залежить від майстерності учителя, від рівня його літературної освіченості, техніки читання школярів; розвитку мислення, уваги, пам'яті, уваги, емоційного стану та життєвого досвіду учнів.

На нашу думку, **аналітико – синтетична діяльність молодших школярів** на уроці читання є найдоцільнішою серед інших її видів, так як найповніше забезпечує високий рівень формування такого важливого інтелектуального уміння повноцінно сприймати літературні твори.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандура О.М. Елементи теорії літератури в V класі // Укр. мова і літ. в школі. – 1971. – № 6. – С.71-75.
2. Выготский Л.С. Игра и её роль в психическом развитии ребёнка // Вопросы психологии. – 1996. – № 6. – С. 62-76.
3. Воеводская Л.И. Некоторые особенности восприятия художественного произведения учащимися младшего школьного возраста: Учёные записки Курского государственного пед. ин-та. – 1969. – п. 70. Ч.II. – С. 94-119.
4. Пелешок Є.С. Шевчук Т. І. Особливості аналізу художнього твору на уроках читання // Поч. школа. – 2002. – № 2. – С.16-18.

5. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. – К.: Рад. школа, 1971. – 468с.
6. Маранцман В.Г. Анализ литературного произведения и читательское восприятие. – Л.: Просвещение, 1974. – 176 с.
7. Цимбалюк Л.І. Проблеми введення літературознавчої пропедевтики в початкових класах // Поч. школа. – 2001. – №11. – С.21-24.

Резюме. В статті обґрунтовується необхідність організації аналітико-синтетическої діяльності молодших школярів на уроках читання в процесі вивчення літературного твору, розкривається психолого-педагогічне значення кожного її етапу.

Summary. The role and possible content of analytic-synthetic activities of junior pupils at the lesson of reading during the analysis of a literary text is substantiated in the article.

Одержано редакцією 09.01.2004.

УДК: 373.3 В. Г. Шутяк, О. Ф. Шутяк

ІНТЕГРАЦІЯ змісту навчального матеріалу в початкових класах

(на прикладі уроків математики й трудового навчання)

Резюме. Інтеграція змісту навчального матеріалу в початкових класах не лише можлива, а й необхідна. Проведення інтегрованих уроків є важливою умовою вдосконалення дидактичного процесу і відіграє значну роль у формуванні таких навчально-пізнавальних умінь школярів, як уміння аналізувати, порівнювати, виділяти головне в розглядуваному явищі чи предметі, узагальнювати тощо, сприяє підготовці дітей до конструктивного виконання трудових завдань. При цьому мова повинна йти не про проведення окремих інтегрованих уроків, а про створення інтегрованих курсів. Адже за наявних навчальних програм доцільніше говорити про міжпредметні зв'язки.

Ключові слова: інтеграція змісту, інтегровані уроки, міжпредметні зв'язки.

Ідея інтеграції навчального матеріалу у вітчизняній педагогіці вважається не новою. Ще К. Д. Ушинський приділяв цьому явищу значну увагу, створюючи новий метод навчання дітей грамоти. Інтеграція була покладена в основу комплексних програм, за якими навчалися школярі в 20-х роках, інтегровані уроки мислення в природі проводив В. О. Сухомлинський [8] та уроки творчості І. П. Волков [1].

Однак у той період термін "інтеграція" в педагогічній літературі не вживався, а замість нього мова йшла про використання міжпредметних зв'язків, реалізація яких сприяла успішному формуванню у школярів сучасного світогляду, цілісної картини світу.

Помітним внеском у розвиток ідеї міжпредметних зв'язків, визначення їх суті, мети, завдань і функцій є праці І. Д. Зверева, П. Г. Кулагіна, Н. А. Лошкарєвої, В. М. Максимової та інших, які з'явилися в 70-80-х роках [2,3,4,5]. Саме ці роки характеризуються як найбільш ефективний період у розвитку дидактичних досліджень із проблеми міжпредметних зв'язків. Науковці цього періоду довели теоретичне значення проблеми міжпредметних зв'язків для вдосконалення навчально-виховного процесу, розвитку особистості.

У дослідженнях останніх 15-ти років наукові й педагогічні працівники практично відійшли від проблеми міжпредметних зв'язків, частіше стали писати про інтеграцію навчального матеріалу з кількох предметів (найчастіше двох), об'єднаних навколо однієї теми.

Чи є різниця між інтеграцією змісту навчального матеріалу та реалізацією на уроках міжпредметних зв'язків? На думку О. Я. Савченко, це різні дидактичні поняття [7, 294]. Міжпредметними зв'язками передбачається включення в урок запитань і завдань із матеріалу інших предметів, що мають допоміжне значення для вивчення його теми. Особливість інтегрованих уроків полягає в тому, що тут поєднуються блоки знань з різних предметів, які підпорядковані одній темі. Тому дуже важливо визначити головну мету інтегрованого уроку, яка передбачала б створення передумов для різнобічного розгляду школярами певного об'єкта, поняття, явища, досягнення цілісності знань, формування системного мислення.

Ідея інтеграції останнім часом стала предметом інтенсивних теоретичних і практичних досліджень. Її нинішній етап характеризується як емпіричною спрямованістю – розробкою та проведенням інтегрованих уроків, так і теоретичною – створенням і вдосконаленням інтегрованих курсів, що в ряді випадків об'єднують кілька предметів, вивчення яких передбачене навчальними планами загальноосвітніх закладів.

На сьогодні в навчальних планах початкової школи поряд із трудовим навчанням і образотворчим мистецтвом пропонується інтегрований курс "Художня праця", який об'єднує два названі вище предмети. Аналіз програми засвідчує, що цей курс далекий від досконалості. Адже його мета полягає в забезпеченні лише художньо-естетичного розвитку дітей; трудове навчання, яке має великі виховні й розвивальні можливості, яке формує в учнів цілісне уявлення про навколишню дійсність, нехтується. Воно ніби приєднується як невеликий додаток до образотворчого мистецтва.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що проблема інтеграції змісту навчального матеріалу в початкових класах як засобу вдосконалення навчання й розвитку дітей є практично недослідженою. Не визначені дидактичні умови ефективного проведення інтегрованих уроків, не встановлене співвідношення

ЗМІСТ

1. <i>Сіончук О.В.</i> Прогресивні освітянські ідеї XVII-XVIII століття в Києво-Могилянській академії.....	3
2. <i>Гордії Н.М.</i> Історичний погляд на дитячу літературу в педагогічній журналістиці другої половини XIX-початку XX століття	6
3. <i>Омельчук В.В.</i> Освітні ініціативи Тадеуша Чацького	9
4. <i>Тютюнник Л.І.</i> Теоретичні засади українознавчої роботи з дітьми	11
5. <i>Бондарик М.В.</i> За традиціями рідного краю	15
6. <i>Іванова Л.І.</i> Аналітико-синтетична діяльність молодших школярів на уроках читання	17
7. <i>Шутяк В. Г. , Шутяк О. Ф.</i> Інтеграція змісту навчального матеріалу в початкових класах	21
8. <i>Гоголь Н.В.</i> Емоційно-оцінна діяльність молодших школярів на уроках читання.....	25
9. <i>Хом'як І.М.</i> Методика експериментального навчання орфографії	30
10. <i>Антончук О.М.</i> Дидактичні основи вправ з орфографії у 5-7 класах.....	35
11. <i>Хоронджевський О.М.</i> Формування гігієнічної культури у школярів основної школи в процесі трудового навчання – запорука профілактики професійних захворювань	38
12. <i>Ващук О.В.</i> Система навчальних задач обробки табличної інформації при вивченні мови програмування Паскаль	41
13. <i>Корейчук М.П.</i> Педагогічні умови організації і керівництва шкільним інструментальним ансамблем.....	47
14. <i>Климчик Т.В.</i> Народно-пісенна творчість як засіб формування морально-духовних цінностей учнів на заняттях хорового колективу.....	50
15. <i>Бех М.І.</i> Спільна діяльність школи та вузу як педагогічна система формування у старшокласників образу Я-професіонал	52
16. <i>Перегудова В.І.</i> Активізація самостійної роботи майбутніх учителів трудового навчання при вивченні дисципліни „Основи стандартизації та управління якістю”.....	55
17. <i>Загородня Л.П.</i> Застосування методів активізації навчальної діяльності у процесі професійної підготовки майбутнього вихователя.....	58
18. <i>Янцур М.С.</i> Тестовий контроль рівня методичної і профорієнтаційної підготовки майбутніх учителів трудового навчання	60
19. <i>Голіяд І.С.</i> Дидактичний аналіз методичного забезпечення курсу креслення в закладах освіти України.	66
20. <i>Кирильчук Ю.В.</i> Дослідження ефективності педагогічних ігор у підготовці вчителів креслення	71
21. <i>Козяр М.М.</i> Педагогічні аспекти застосування сучасних інноваційних технологій в графічній підготовці студентів	75
22. <i>Сингаївський Д.В.</i> Формування технічного стилю мислення шляхом забезпечення раціональної послідовності використання в педагогічному процесі навчальних творчих технічних задач	78
23. <i>Жигір В.І.</i> Проблеми організації педагогічної практики студентів	83
24. <i>Пальчевський С.</i> Сугестологічна майстерність соціального педагога	87
25. <i>Джура О.Ф.</i> Новизна педагогічної концепції Б.Л. Яворського через організуючі принципи концепції музичного твору	90
26. <i>Буцяк В.І.</i> Мотиваційно-спонукальний компонент стилевідповідної підготовки студентів-піаністів	94
27. <i>Турко Н.Є.</i> Використання інноваційних методів „Шкіл гри на бандурі” в підготовці вчителів музики	97
28. <i>Самалюк І.Й.</i> До питання про формування поліфонічного мислення студентів-баяністів	99
29. <i>Останчук М.М.</i> Про розробку спецкурсу „Українська фортепіанна культура XVII-XX століть” для студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів	102
30. <i>Ярмак Т.М.</i> До проблеми формування в класі фортепіано навичок виконання поліфонічних творів Й.С. Баха	105
31. <i>Терлецький М.М.</i> Шляхи підвищення якості підготовки музиканта-духовика до його оркестрової діяльності	109
32. <i>Федоряк Л.М.</i> Развитие познавательной активности студентов в условиях применения современных информационных технологий	113
33. <i>Рябокони О.</i> Оптимізація неперервної іншомовної самопідготовки менеджерів зовнішньо економічної діяльності як актуальна проблема лінгводидактичної теорії і практики.....	116
34. <i>Коломієць М.Б.</i> Престиж професії вчителя в сучасних умовах	121
35. <i>Харламенко В.Б.</i> Використання вчителями трудового навчання освітніх технологій – основа для розвитку творчої особистості учня.	124
Відомості про авторів	128

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 28

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 20.04.2004 р. Підписано до друку 30.04.2004 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 19,75. Обл. вид. арк. 20,05. Замовлення № 32/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98,
тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 28. — Рівне: РДГУ, 2004. — 132 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20